

De drukpers als wapen

Over de reformatie van Luther en het tegengas van Anna Bijns

De reformatie begint in 1517 met Luther en bereikt ook de Nederlanden. In de literatuur wordt volop strijd geleverd tussen voor- en tegenstanders. Vooral Anna Bijns bestrijdt Luther in felle bewoordingen.

Schelden doet geen zeer, hoor je nog wel eens. Maar een flinke scheldpartij kan toch hard aankomen. En een gevecht in woorden kan zo fel zijn dat de vonken er af spatten. In de zestiende eeuw, toen de leer van Luther zich snel verspreidde, werd overal in Europa [een felle woordenstrijd](#) gevoerd over diens nieuwe ideeën.

Een breuk met Rome

Maarten Luther had het in 1517 gewaagd om de bestaande leer van de kerk van Rome en de paus openlijk te bekritisieren met zijn stellingen. Dat was wel eerder gebeurd, bijvoorbeeld door [Geert Grote](#) en Erasmus, maar Luther deed dit met grote vasthoudendheid. Bovendien raakte Luther de kerk in het hart door zijn kritiek op de corruptie van hoog tot laag. Zelfs een plaats in de hemel was te koop, als je sommige priesters mocht geloven.

Luther maakte gebruik van de [drukpers](#) voor de verspreiding van zijn ideeën. Kort nadat zijn geschriften in het Duits waren gepubliceerd, verschenen ze ook in het Nederlands, gedrukt in Antwerpen. Nu kon ook hier het gevecht beginnen.

Bijns bijt terug

De felste bestrijder van de hervorming was Anna Bijns, een dichteres die haar hele leven in Antwerpen woonde en werkte. Ze was onderwijzeres en had een eigen schooltje. Maar ze kon vooral ook erg goed schrijven en deed dat in de stijl van de [rederijkers](#). Al gauw werden haar gedichten ook gedrukt, niet in de eerste plaats vanwege hun literaire waarde, maar vooral omdat ze daarin zo fel van leer trok tegen Luther en zijn kornuiten:

Audio file

Fragment voorgelezen door: Jeroen Vandommele

Princen en princessen, als u Luters ghespuys
Wilt genaken, maect geringhe een cruys,
Geeft hem geen geloove, haer fundament is wack [...]
Luegenachtich spreken sij met twee monden,
Men soude haer bedroch niet meten met ellen.
Al dat sij soecken, is vrijheit in sonden.
Tsijs eertsce duvels, die de menschen quellen

Met Anna Bijns' gedichten had de centrale overheid weinig moeite, maar des te meer met de geschriften van iedereen die de kerk bekritiseerde. Liedjes, toneelstukken en gedichten werden uiterst kritisch bekeken en er was volop censuur. Een boek dat niet officieel was goedgekeurd, mocht niet verschijnen.

Een kwestie van troost

Grote problemen ontstonden rond de grote rederijkerswedstrijd te Gent in 1539. Alle steden die daar verschenen, hadden een spel geschreven op de vraag: Wat biedt de meeste troost aan een stervende mens? Dat was in die tijd een gevoelige vraag. De aanhangers van Luther en katholieke kerk verschilden precies op dit punt sterk van elkaar. De gestelde vraag was dus bewust provocerend, en datzelfde geldt voor de inhoud van verschillende spelen die in Gent werden opgevoerd. Toen ze kort daarna in druk verschenen, werden ze dan ook meteen door de overheid verboden. Wie het boek met deze spelen verkocht of in bezit had was een ketter en kon worden vervolgd en uiteindelijk op de brandstapel terechtkomen. Literatuur was niet zo onschuldig.

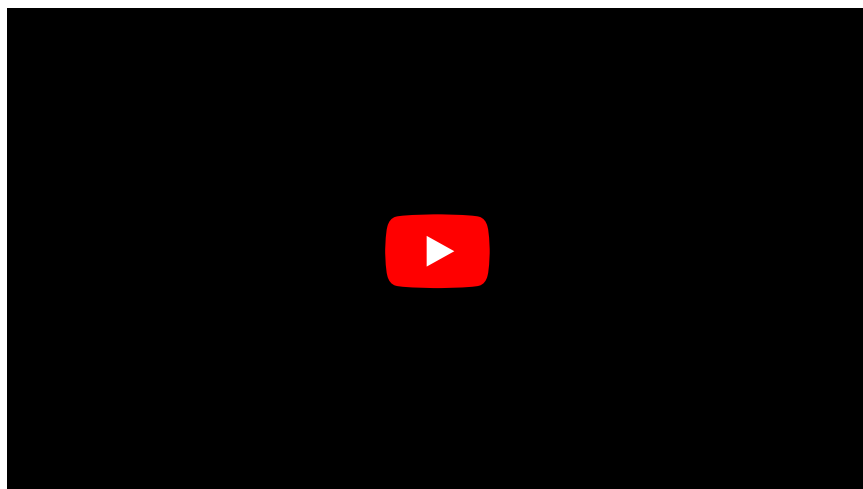
Klara-podcast: *Refreinen* van Anna Bijns

De literaire canon 13, met Veerle Fraeters. De felste bestrijder van de hervorming van Maarten Luther was Anna Bijns, een dichteres die haar hele leven in Antwerpen woonde en werkte. *Refreinen* werd uitgegeven in 1528.

▶ 🔍 🔊 00:00 / 05:19

Conn3ct: Luther en de snelheid van het woord

Luther verspreidde zijn ideeën via korte pamfletten die snel gedrukt en verspreid werden. Zou hij vandaag getwitterd hebben?

Verder lezen

- Achtergronden over Anna Bijns en een groot aantal gedichten vind je in Herman Pleij, *'t Is al Vrouwenwerk*. Amsterdam: Querido (Griffioen), 1987.
- Ook in de bloemlezing van Gerrit Komrij, *De Nederlandse poëzie van de 12de tot en met de 16e eeuw in 1000 en enige bladzijden*. Amsterdam, 1994 staan veel gedichten van Anna Bijns (p. 821-904), met een vertaling in modern Nederlands.
- Over de Gentse rederijkerswedstrijd en de censuur schrijft W.M.H. Hummelen, '12-23 juni 1539: Negentien rederijderskamers nemen deel aan een wedstrijd te Gent. Rederijkersdrama en Reformatie', in: M.A. Schenkeveld-Van der Dussen, *Nederlandse Literatuur, een geschiedenis*, p. 142-146.
- Herman Pleij, *Het gevleugelde woord. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1400-1560* (2007), [370-381](#): 'Anna Bijns' en [625-667](#): 'In het spoor van Luther, Erasmus en de zot'.
- Refreinen (I) van Anna Bijns in Literaire canon, <https://literairecanon.be/nl/werken/refreinen-i>.
- [Elly de Waard leest Anna Bijns](#) in de DBNL.
- Downloadbaar lesmateriaal op [KlasCement](#) over *Refreinen* van Anna Bijns.

<https://www.literatuurgeschiedenis.org/16e-eeuw/de-drukpers-als-wapen>